
Hegyi Katalin

EGY MUZEOLÓGUS VALLOMÁSA A KÖLTŐRŐL ÉS ÖRÖKSÉGÉRŐL

Ady Endréről s a hozzá fűződő kapcsolatmról szeretnék mesélni. Hiába, hogy halálának 100. évfordulóján emlékezünk rá, az idő múlása ellenére is töretlenül hat ránk. Vagy legalábbis rám hat.

Szakmai életem jelentős részét Ady Endre költészetével, hagyatékával töltöttem. Mégis nehezen mesélek róla. Végiggondolom, hogy mi mindent tettünk mi, muzeológusok, könyvtárosok, filológusok, irodalomtörténészek azért, hogy Ady szellemi örökségét a köztudatban megtartsuk. A leltár gazdag. Ha csak felsorolnám, amit teszünk, inkább tűnne önigazolásnak, mint elhivatottságból végzett érdemi munkának. Ezért e számbavétel alkalmával inkább személyes élményeimről mesélek.

Gimnáziumban Király István hatalmas Ady Endre-monográfiáját forgattam. Ma már nem divat beismerni, hogy 1975-ben ez a munka alapműnek számított. Szerettem benne böngészni, Lédáról olvasni, Ady szerelmi költészetében elmerülni. Megértettem Király periféria-elméletét, elábrándoztam a hosszú, sötét falusi esték ábrádozásra, gondolkozásra alkalmas hangulatára. S csodáltam őt, Ady Endrét.

Emlékszem egy iskolai őszi kirándulásra, amikor Érmindszenten jártunk. Flegma voltam és érdektelen, fáztam, és nem akartam átadni magam az élménynek. Azóta legalább tízszer jártam ott, egyre több Ady-verset tudtam kívülről, egyre többet tanultam a költő életéről. A falu felé zötykölődve már „a hepehupás vén Szilágyban, hét szilvafa árnyékában” sorok zenéltek a fülemben. Ha születésnapjára ködös, hideg novemberi napon érkeztem, a maga teljességében éltem át a „kődgubában jár a november” sor jelentését. Ha az útszélen keresztet láttam, márpedig láttam Nagykárolyból Érmindszent felé tartva, akkor a *Krisztus-kereszt az erdőn* című örök érvényű nemzedéki vers járt a fejemben. Az apák és fiúk, az Igen és a Nem örök harcában a költő édesapja fényképén visszaköszönt a vers „nyakas kálvinis-

ta” jelzője, mint ahogy a költő fényképén a „kúnfajta nagy szemű legény”-t láttam, s Ides (Édesanyja) képe is két verssort illusztrált: „Sötét haja szikrákat szórt, / Dió-szeme lángban égett.”

1982-ben, amikor a Petőfi Irodalmi Múzeum épületének lepusztult kapuján megilletődve beléptem, tudtam, ha rajtam múlik, innen megyek nyugdíjba. Ismerkedtem a kollégákkal, köztük Sára Péterrel, aki az én szememben idős embernek számított akkor, halk szavával, bölcs mosolyával szerette volna átadni az Ady-gyűjtemény örökségét akár nekem is. 1977-ben az ő feladata volt, hogy a Veres Pálné utcai Ady–Csinszka-lakás érvényes, érdekes tartalommal, tárgyakkal teljen meg a látogatók öröme. Korabeli fényképek tanulmányozásával, a Márffy örökösök által megőrzött s eladásra felajánlott bútoraival rendezte be a lakást. Újsághirdetéseket adott fel, hogy az esetleg másoknál megbúvó Ady-relikviákat megszerezhesse a köz javára. Akkor még nem gondoltam, hogy későbbi szakmai életemre ennyire komoly hatással lesz. Ő hamarosan nyugdíjba vonult; több kollégám nagyon magas szinten foglalkozott a költővel és hagyatékával: Láng József, E. Csorba Csilla, W. Somogyi Ágnes, Benkő Andrea, de helyet találtam magamnak én is ebben a sorban. 2001-ben az én szervezésemben, közreműködésemmel jelent meg az Ady-lakásról készült katalógus, Fráter Zoltán *Nincsenek itt már farsangi hajnalok* című tanulmánya, Dobóczy Zsolt fotóival a Láng József által vezetett Argumentum Kiadó gondozásában.

A 2000-es évek elején Koczkás Sándor kérésére csatlakoztam az Ady kritikai kiadás munkatársaihoz. Hosszú éveken keresztül nagy tudású emberek társaságában lehettem. Eszembe jut Vitézy László nagypolgári lakása, ahol meleg kardigánban kávé vagy tea mellett olvastuk össze Ady levelezését, javítottuk az apró-cseprő hibákat, s közben hallgattam Vitézy tanár úr minden részletre kiterjedő kutatásainak eredményeit, az érdekebbnél érdekesebb történeteket. Az *Ady Endre levelezése* II. kötetének így lettem egyik sajtó alá rendezője. Itt kerültem közelebbi kapcsolatba a már említett Koczkás Sándorral, később Schweitzer Pállal, aki az *Ady szerelme: Ada* című exkluzív múzeumi kiadványunk (amelyet Varga Katalinnal közösen készítettünk, a kötetet T. Nagy György tervezte) szakmai lektora is volt. Ugyanekkor egy fiatal generáció is bekerült az Ady kutatócsoportba, ami ígéretes folytatása lett, lehetett volna a folyamatos munkának. Most csak Borbás Andrea nevét említem, aki a PIM Kézirattárának munkatársa, s máig fő kutatási területe Ady Endre munkássága.

Kiállítások! 1997-ben Ady 120. születésnapján kicsi kamarakiállítás, majd öt évvel később a nagy Ady-kiállítás, végül egy kis unikális tárlat

2002-ben Párizsban az egykori Hotel de l'Europe (ma Quality Hotel Opéra St-Lazare) halljában a Constantinople utca 15. alatt. Ez a kedves, szeccsiós épület pár percnyi sétára van Lédáék egykori Rue de Levis 92. számú házától. Minden reggel végigsétáltam azt az utat, amit Ady is megtett egykor, hogy szerelmét meglátogassa. Sétaútvonalamon, december lévén, nagy karácsonyi vásár volt, kipakoltak az árusok, jobbnál jobb sajtok garmadája csábított, és finom francia borok sorakoztak. A napidíjamból utolsó reggelen sajtokat, vörös bort és egy üveg Calvadost vettem. Calvadost, mert kamaszkorom óta izgatott, hogy Remarque *A Diadalív árnyékában* című regényében miféle ital lehetett az, amit a főszereplő állandóan kortyolgattott. A kiállítás megnyitóján Méray Tibor nyugtatott meg, hogy jó minőségű az almapárlat, amit vettem. De mindennél érdekesebb, miként jutott eszébe egy francia szálloda igazgatójának, hogy egy magyar költőről megemlékezék ott, ahol ez a magyar költő lakott párizsi tartózkodása idején. Harada Kijomi japán fordítónő az ELTE ösztöndíjasaként egy alkalommal meghallotta Ady *Párizsban járt az ősz* című versét, s a magyar nyelv, a vers zeneisége teljesen lenyűgözte. Japánba hazatérve megtanult magyarul, s Ady és József Attila verseit fordította. Párizsban végigjárta Ady útvonalait, s egy alkalommal betért a Quality Hotel Opéra St-Lazare-ba, megkereste az igazgatót, s elmondta, hogy egy nagy magyar költő gyakran szállt meg ebben a hotelban. Az igazgató ismerte Ady Endre nevét, s néhány versét, mert egy magyar festő barátja sokat mesélt neki róla. De azt sem a festő barát, sem ő nem tudta, hogy ebben a szállodában volt Ady lakhelye. Régi vendégkönyvekből kiderítette, hogy Ady mindig a harmadik emelet 36-os számú szobájában szállt meg. A felfedezés örömevel felkeresték a párizsi Magyar Intézet akkori vezetőjét, Szabó Magdát, aki lelkesen támogatja a gondolatot, hogy kiállítás legyen a szálloda halljában. Így kapta meg a Petőfi Irodalmi Múzeum ezt a szép feladatot, melynek megvalósítója Kemény Gyula látványtervező kollégám és én voltunk.

A munkák során én is ebben a szállodában kaptam helyet a legfelső emeleten. Életemben először voltam Párizsban, késő este értünk oda. Az ablakomon kinézve a francia regényekből oly jól ismert és elképzelt párizsi háztetők látványa fogadott, s szinte karnyújtásnyi távolságra a kivilágított Eiffel-torony kápráztatott el. Gazdagnak éreztem magam életemben először nemcsak gondolatilag, érzelmileg, hanem a világi „hívságok” valóságában is. Telefonon osztottam meg kiskamasz gyerekeimmel a felemelő élményt, s boldogan éltem meg az ő örömeiket is. Évekkel később, amikor a családommal voltunk Párizsban, még mindig állt a kiállítás. Hihetetlen él-

mény volt Európa közepén egy magyar költő fényképeit, kéziratait, könyveit látni.

Az irodalmi emlékházak nemcsak civil látogatóként, hanem muzeológusként is egyre jobban érdekelték. A legmeghatározóbb élmény 1998-ban egy családi nyaralás alkalmával ért. A Szajki-tavaknál pihentünk, s autóval többször tettünk kisebb kirándulásokat a környéken. Így jutottunk el Csöngére. Nehezen találtuk meg Weöres Sándor szülőházát. Számomra jellegtelen, romos épület volt, otthonosságnak nyomát nem leltem. Csalódottságomat elmondtam Fráter Zoltánnak, aki egyáltalán nem fogadta el az én berzenkedésemet, hanem azt mondta: Nem tudja elképzelni ezeket a sorokat itt? „Falú végén van a házunk, / A bozótból ki se látszik, / De a cinke, ha leröppen, / Küszöbünkön vacsorázik.” (Részlet a *Ha vihar jő a magasból* című versből. Az 1975-ös *Egybegyűjtött írások* harmadik kötetében a cinke helyett már angyal szerepel, de nekem ott egy cinke keltette életre a házat, így ezt idézem.) És el tudtam képzelni. Élettel telt meg a ház a fantáziámban. (Azóta gyönyörűen fel van újítva a Weöres Sándor és Károlyi Amy Emlékház, amely gazdag kiállítással várja a látogatókat.) Közvetlen tapasztalás volt számomra, hogy az ismeret mennyi többletet ad egy emlékhelynek.

2008-ban a Petőfi Irodalmi Múzeum nagyszabású feladatot kapott. Az irodalmi emlékházak reneszánsza program keretében komoly anyagi forrással támogatta a minisztérium az írók emlékhelyeinek felújítását, új kiállítások létrehozását. A programba később kapcsolódtam be. Feladatom a határon túli irodalmi emlékhelyek gondozása volt. Így került sor arra, hogy Csucsán és Zilahon Ady Endrének méltó emlékhelyet teremtsünk. A csucsai Boncza-kastély vadromantikus története, sőt vadromantikus természeti adottságai óriási élményt jelentettek számomra. Ha a kastély mellett leültem egy padra, szinte láttam az echós szekerekkel menekülő magyarokat 1916-ban, hallottam a vonat füttyét, a katonák énekét, láttam Ady fáradt alakját, ahogy lesétál az állomásra, postára, boltba, láttam Csinszkát és Török nagymamát. Sok versrészlet, prózai sor jutott eszembe, „ott kinn fegyver pusztít, otthon halál vagyon” (*Jeremiás siralmi*).

Ugyanakkor élveztem az „oltalmazó Csucsá” idilli érzését is.

A kiállítás létrejöttét Magdó János kolozsvári magyar konzul kezdeményezte és szorgalmazta, diplomáciai lépéseket tett, hogy létrejöhessen az emlékhely. E. Csorba Csilla főigazgatónk teljes odaadással állt az ügy mellé, és Aurel But, az Octavian Goga Múzeum igazgatója is támogatta a szándékot. Az évi 10-12 ezer látogató többnyire magyar csoportokból áll.

Az internet világában egyre több nyilvános kritika érte a két tárlóból, kifakult lapkivágatokból összeállított Ady-kiállítást. Egyre fontosabb lett, hogy korszerű kiállítás valósuljon ott meg. Az úgynevezett nyári lakban, két szobában csináltuk meg a kiállítást Kemény Gyula látványtervező kollégámmal. Balog Zoltán személyes miniszteri keretéből finanszírozta. 2014. március 8-án nyitottuk meg. Akárhányszor arra visz utam, betérek a kiállítást megnézni, és örömmel tölt el, hogy mindig mindent rendben találok ott.

Végül egy múzeumról s annak gyűjteményéről ejtek néhány szót. Nagyváradon az Ady Endre Emlékmúzeumba 2014-ben új vezető került. A fiatal és agilis Imre Zoltán felkereste múzeumunkat, s szakmai segítséget kért a gyűjtemény feldolgozásához. Együttműködési szerződést kötött a Körösvidéki Múzeum főigazgatója, Aurel Chiriac és a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója, E. Csorba Csilla. Két munkatársammal (Parragi Mártával, Borbás Andreával, majd őt váltva Sidó Annával) négy éven keresztül egy-egy hétig dolgoztunk a gyűjtemény feldolgozásán. Nagyon érdekes és értékes filológiai adalékokra leltünk a gyűjteményben. A kutatók számára ezek a dokumentumok könnyen megtalálhatók, előkereshetők, s így pontosíthatják vagy hitelesíthetik az Ady-hagyatékkal kapcsolatos tudásunkat.

Ezeknek a feladatoknak az örömteli teljesítése Ady Endre költészetét hétköznapijaim részévé tette. Ha a hold fogy az égen, akkor a *Kocsi-út az éjszakában* sorait mormolom: „Milyen csonka ma a Hold, / Az éj milyen sivatag, néma...” Ha a „Minden egész eltörött” sor jut az eszembe, akkor az is eszembe jut, hogy Ady mindent tudott, évtizedekre, évszázadokra előre is. Örömmel fedeztem fel Papp Viktor vagy Reinitz Béla megzenésített Ady-versei mellett a kortárs énekmondók Ady-dalait. Víg Mihály Adyvers megzenésítéseit rendszeresen hallgatom. *A föltámadás szomorúsága*, a *Ha holtan találkozunk* vagy a *Nem adom vissza* versek dallamai katartikusan hatnak rám, megnyugtatnak. Cseh Tamás *Ady utolsó fényképe* zenéje közben előttem van a fázós, kockás kabátba burkolózó, kalapját fejébe húzó, beteg költő, aki betegségében is óriási gondolati erővel aggódik a magyarság sorsáért. „Demokrácia jöjjön, a demokráciában bízom... Igaz emberség szálljon vissza a földre!” (1918. október 16.)